

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF AAN DE MOTESTRAAT TE WERVIK

VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 329

Rapport opgemaakt door: Jelle Defrancq

Derbystraat 55

9051 Gent

januari 2017

Dossiernr. 20693.R.01

OE: 2017A28

Gent

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan de Motestraat te Wervik

Auteurs

Jelle Defrancq

Initiatiefnemer

Bouwheer

Projectnummer

- 20693 (intern)
- 2017A28 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Gent, Januari 2017

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 329

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	04/01/2017	Interne draft
v1	07/01/2017	Externe draft / definitieve versie
v2	09/01/2017	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Jan Coenaerts
Business Unit Manager	Tim Moerenhout
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
Director	Didier Reyns/Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1	Verslag van Resultaten	7
1	Inleiding (beschrijvend gedeelte)	7
1.1	Thesaurus	7
1.2	Administratieve gegevens	7
1.3	Doel van het onderzoek	8
1.4	Aanleiding van het onderzoek.....	8
1.5	Afbakening onderzoeksgebied	8
1.6	Onderzoeksstrategie	10
2	Aard van de bedreiging	11
2.1	Huidige situatie	11
2.2	Toekomstige situatie	11
3	Assessmentrapport: Landschappelijke analyse	15
3.1	Topografische situering.....	15
3.2	Bodemkundige situering	18
4	Assessmentrapport: archeologische voorkennis	24
4.1	Inventarissen onroerend erfgoed	25
4.2	Cartografische bronnen	29
4.3	Recente landschapsveranderingen	35
5	Besluit.....	36
5.1	Interpretatie en datering.....	36
5.2	Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering	37
5.3	Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek	37
5.4	Samenvatting	38
6	Kwaliteitscontrole en ondertekening.....	39
7	Bibliografie	40
7.1	Literaire bronnen	40
8	Bijlage plannen en kaarten.....	41

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het studiegebied (rood) (Geopunt 2016)	9
Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2016)	9
Figuur 3: Kadasterkaart met weergave van het studiegebied (rood) (bron: cadgis 2016)	10
Figuur 4: Orthofoto (grootschalige winteropname, kleur, 2013-2015) met weergave van de bestaande toestand (bron: Bouwheer 2016; bron: Geopunt 2016)	11
Figuur 5: Orthofoto (grootschalige winteropnames, kleur 20013-2015) met overzicht van de toekomstige situatie en oppervlaktetaten. (bron: opdrachtgever 2016; Geopunt 2016)	12
Figuur 6: Grondplan (1/500) met overzicht van de geplande bouwwerken (originele versies van bouwplannen zijn bijgevoegd in bijlage) (bron: Bouwheer 2016)	13
Figuur 7: Doorsneden van wegenis van de zuidelijke (boven) oostelijke (midden) en westelijke (onder) rijweg (bron: Bouwheer 2017)	14
Figuur 8: Topografische kaart (1:10.000) met aanduiding van het studiegebied (Rood) (Bron: Geopunt 2016)	15
Figuur 9: DTM (1m) met aanduiding van het studiegebied (rood) en hoogteprofielen (Bron: Geopunt 2016)	16
Figuur 11: Hoogteprofielen (bron: Geopunt 2016)	17
Figuur 12 Hillshade (afgeleid van DTM 5m) met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (bron: Geopunt 2016)	17
Figuur 13: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2016)	18
Figuur 14: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (type 3 ^e en type 3c) (bron: Geopunt 2016)	19
Figuur 15: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:20.0000) met aanduiding van het studiegebied (bron: Geopunt 2016)	20
Figuur 16: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016).	21
Figuur 17: Bodemerosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2016)	22
Figuur 18: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2016)	23
Figuur 19: Tabel met geraadpleegde bronnen	24
Figuur 20: Weergave van de meldingen uit de Inventaris Onroerend Erfgoed binnen de 500m van het studiegebied (Inventaris Onroerend Erfgoed, 2016)	25
Figuur 21: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in de regio	26
Figuur 22: Alle CAI-meldingen binnen een straal van 1000m	27
Figuur 23: overzichtstabel CAI	27
Figuur 24: Stadsplan van Wervik door Jacob van Deventer (1550-1565) met de locatie van het studiegebied (bron: Koninklijke Bibliotheek van België)	29
Figuur 25: Fricxkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (bron: Geopunt 2016)	30
Figuur 26: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (bron: Geopunt 2016)	31
Figuur 27: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (bron: Geopunt 2016)	32

Figuur 28: Vandermaelen kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (bron: Geopunt 2016)	33
Figuur 29: Poppkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) en de huidige situatie (bron: Geopunt 2016)	34
Figuur 30: Orthofoto (kleinschalige zomeropnames, panchromatisch 1971) met aanduiding van het studiegebied (bron: geopunt 2016).....	35

DEEL 1 VERSLAG VAN RESULTATEN

---

1 INLEIDING (BESCHRIJVEND GEDEELTE)

1.1 THESAURUS

Bureauonderzoek, zandleemsteek, Romeins, Walgrachtsites, ijzertijd, proefsleuven

1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2017A28
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	Emmy Nijssen
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2016/000106
Naam + adres onderzoeksgebied	
- straat + nr.:	Uiteinde van de Motestraat
- postcode :	8940
- fusiegemeente :	Wervik
- land :	België
Lambercoördinaten (EPSG:31370)	NW: 56773, 165121 ZO: 56851, 165055
Kadaster	
- Gemeente :	Wervik
- Afdeling :	1
- Sectie :	A
- Percelen :	Openbaar domein, 593B3, 593K2 en deel van 593M2
Onderzoekstermijn	Januari 2017
Thesauri	Bureauonderzoek, zandleemsteek, Romeins, Walgrachtsites, ijzertijd, proefsleuven

1.3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in hoeverre het archeologisch archief, dat potentieel aanwezig is, op een terrein is bedreigd door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek; in situ bewaring of vrijgave van het terrein.

1.4 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de bouwheer naar aanleiding van de verkaveling van een grotendeels onbebouwd terrein aan het eind van een noordelijke aftakking van de Motestraat te Wervik.

De beoogde graafwerken voor de aanleg van een wegenis en de funderingen van de geplande woningen worden beschouwd als een ingreep in de bodem. Doordat de oppervlakte van de te verkavelen percelen de drempelwaarde van 3000m² overschrijdt en de ingreep in de bodem de 1000m² overschrijdt moet er, in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet, voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel van de site te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet).

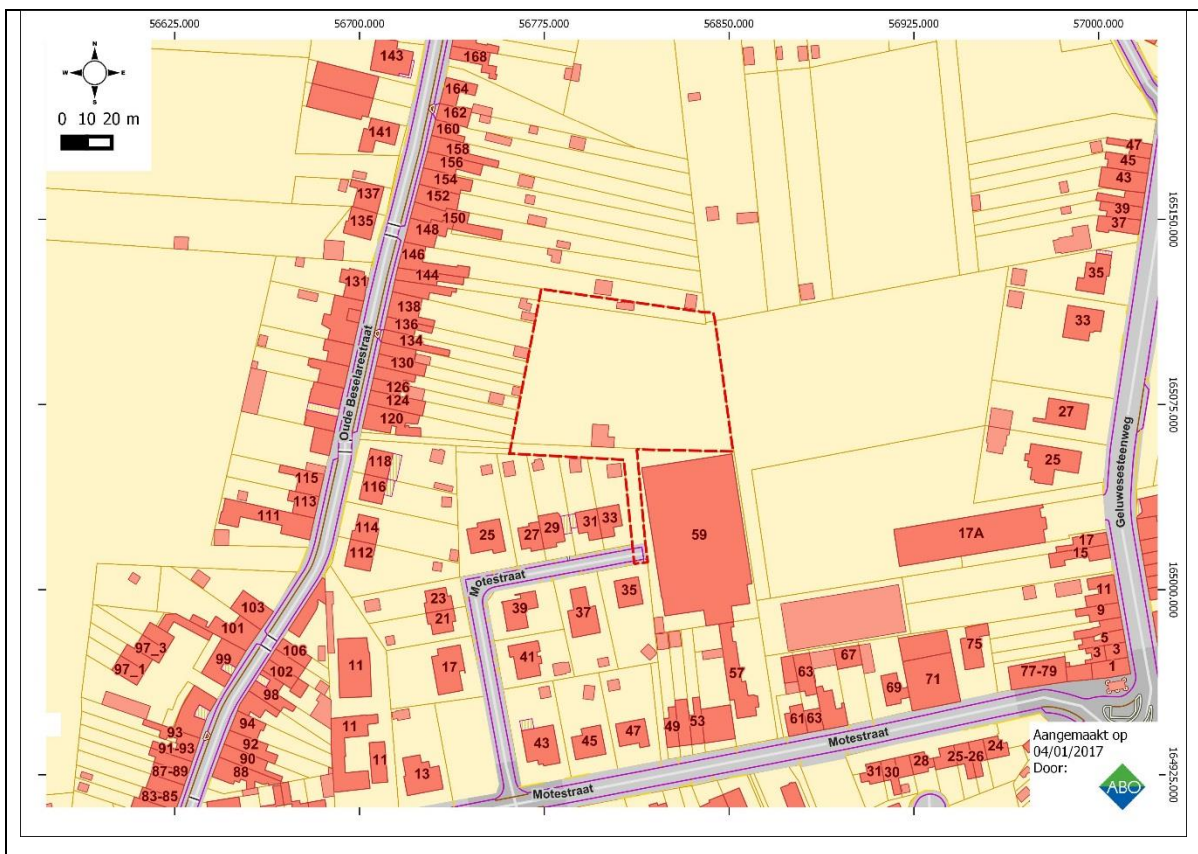
1.5 AFBAKENING ONDERZOEKSGBIED

Het onderzoeksgebied bevindt zich op een kleine kilometer ten noorden van het centrum van Wervik op grotendeels onbebouwde percelen 593B3, 593K2 en deel van 593M2 langs een noordelijke aftakking van de Motestraat. De geplande verkaveling zal worden verbonden met de Motestraat via een rijweg over openbaar domein tussen huisnummers 59 en 31.

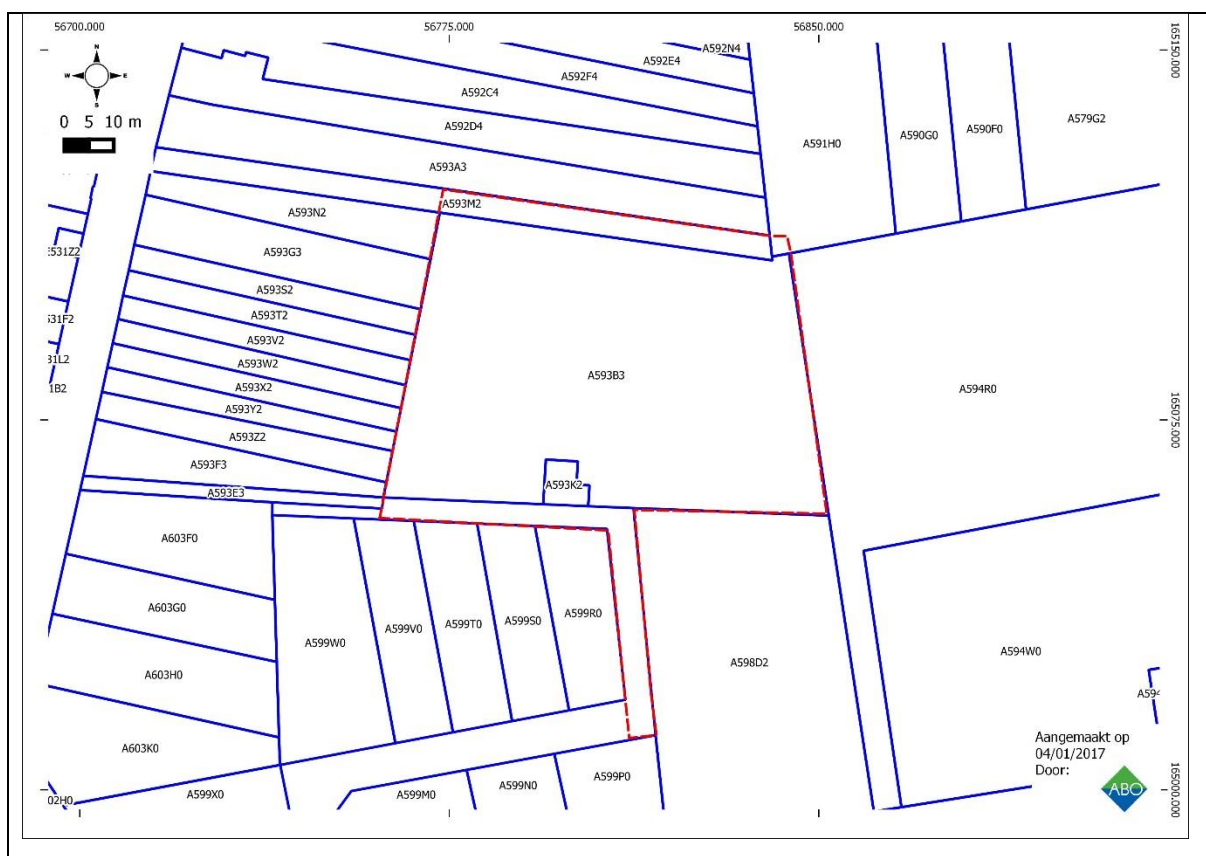

Figuur 1: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het studiegebied (rood) (Geopunt 2016)

Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2016)

Figuur 3: Kadasterkaart met weergave van het studiegebied (rood) (bron: cadgis 2016)

1.6 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

- 1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfdst. 3). Hiertoe werd zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- 2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geven inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfdst 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het totale oppervlak van het plangebied bedraagt 5214m². Het grootste deel hiervan is in gebruik als weiland of tuin. Enkel in het zuidelijk deel van het studiegebied is een bijgebouwtje aanwezig. Het gebouwtje heeft een oppervlakte van ca. 70m². Over de diepte van de funderingen of het vloerniveau is echter niets gekend. In het midden en oostelijk deel van het terrein komen volwassen bomen voor. Een inschatting van de verstoring veroorzaakt door deze bomen is moeilijk, maar is gezien hun beperkte grootte en grote spreiding is deze verstoring waarschijnlijk beperkt tot de bovenste bodemlagen. Het terrein lijkt verder onverstoord.

Figuur 4: Orthofoto (grootschalige winteropname, kleur, 2013-2015) met weergave van de bestaande toestand (bron: Bouwheer 2016; bron: Geopunt 2016)

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

De aanleiding van deze bureaustudie is de verkaveling van het terrein in 7 loten van in totaal 3723m². Op elk van deze loten zal een ééngezinswoning worden gebouwd. Om de verkaveling te ontsluiten wordt een rijweg voorzien richting de Motestraat die aansluit op twee garagewegen (tot. 1276m²). Tenslotte wordt ook een waterbuffer uitgegraven in het zuidwestelijke deel van de verkaveling met een oppervlakte van ca. 181m² en een maximale diepte van ca. -1.20mMV.

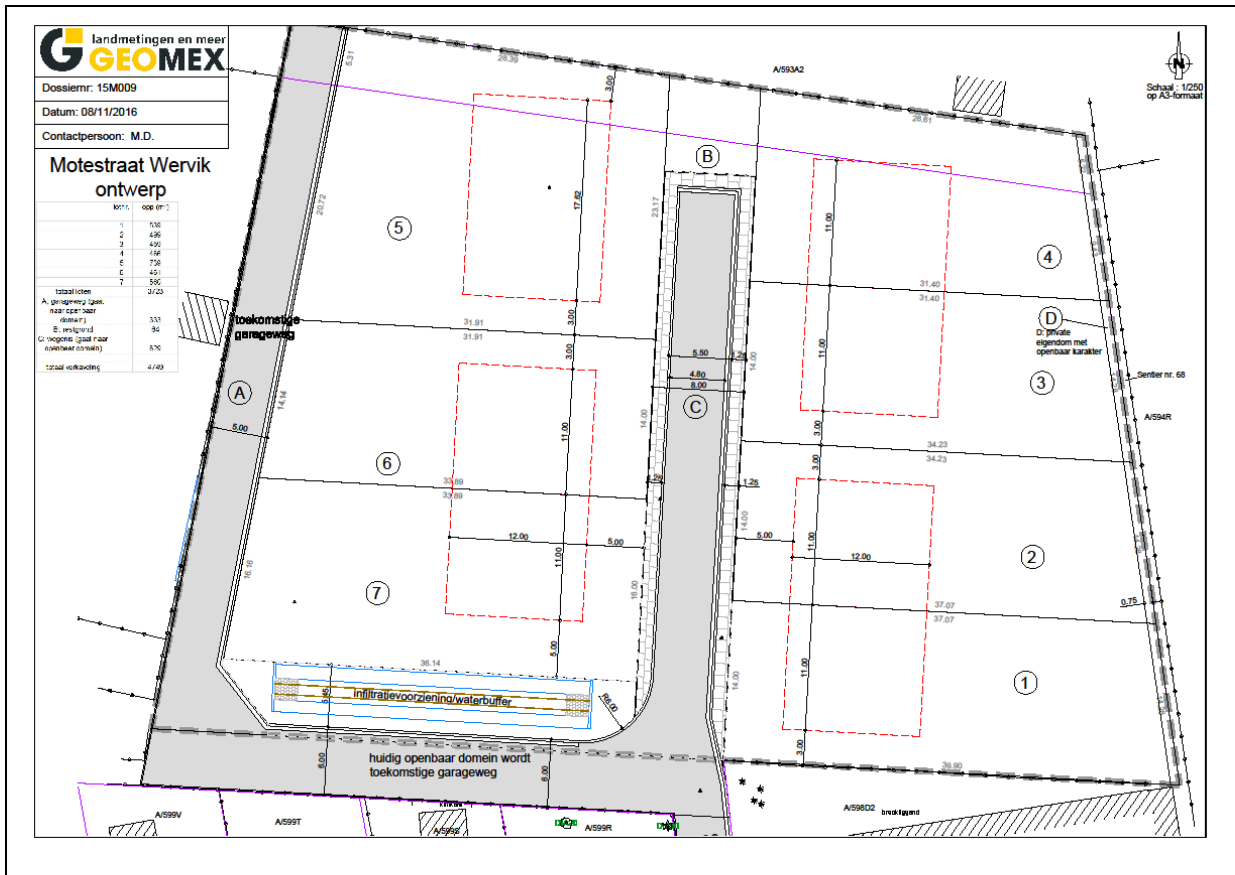
De ééngezinswoningen zullen worden gefundeerd door middel van sleuffunderingen tot 1m diepte. Lokaal worden deze ook onderkelderd. De funderingen van de vloeren worden voorzien op maximaal 0.60m diepte. De bijgebouwde garages zullen een gelijkaardige fundering krijgen.

De geplande wegenis zal bestaan uit een wegdek met dubbele asfaltlaag en tot -0,60mMV. De breedte ervan bedraagt 5m ter hoogte van de verbinding met de Motestraat; 6m ter hoogte van de westelijke aftakking en 4.80m ter hoogte van de westelijke aftakking. De westelijk aftakking van de rijweg wordt geflankeerd door twee voetpaden van 1,25m breed met een fundering in schraal beton tot op -0.23mMV.

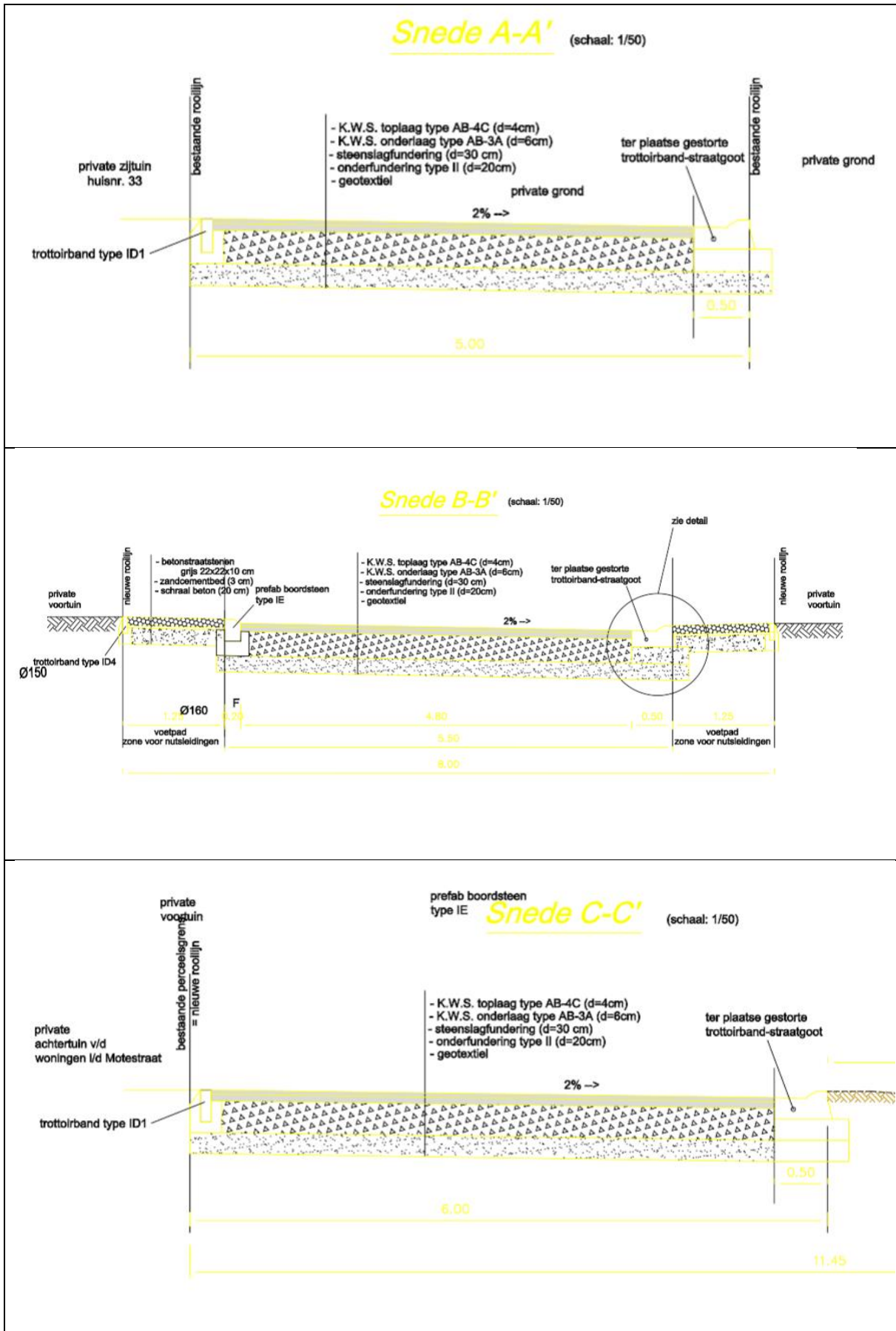
De werken zullen een grote impact hebben op potentieel aanwezige archeologische sporen. Ongeveer de helft van het terrein wordt tot op minstens 0,60m diepte vergraven, een niveau waarop archeologisch relevante lagen kunnen worden vernield. De geplande ingrepen zijn bovendien sterk verspreid over het terrein. Naast een directe impact zal het af en aanrijden van rollend materieel voor compactie en verdere omwoeling zorgen van de bovenste bodemlagen met een mogelijke impact voor de onderliggende archeologische sporen.

Figuur 5: Orthofoto (grootschalige winteropnames, kleur 2003-2015) met overzicht van de toekomstige situatie en oppervlaktetaten. (bron: opdrachtgever 2016; Geopunt 2016)

Figuur 6: Grondplan (1/500) met overzicht van de geplande bouwwerken (originele versies van bouwplannen zijn bijgevoegd in bijlage) (bron: Bouwheer 2016)

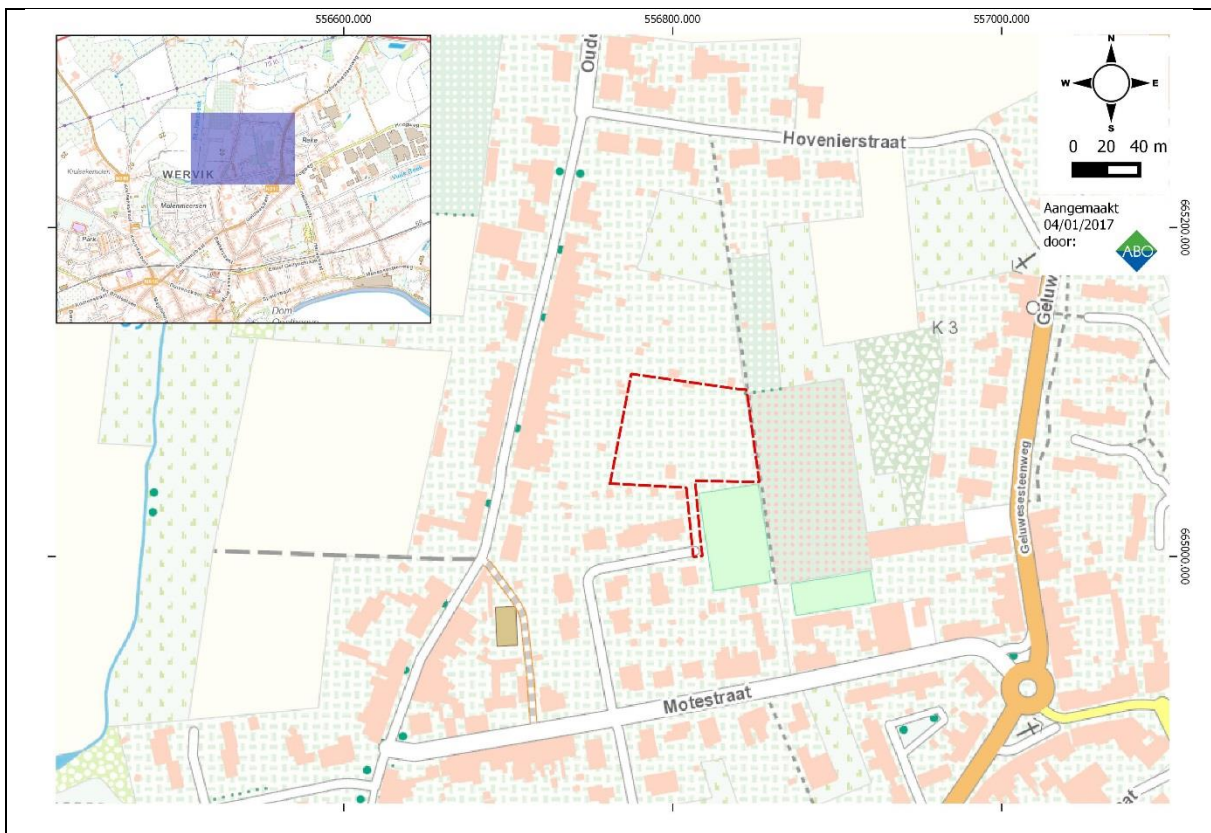
Figuur 7: Doorsneden van wegenis van de zuidelijke (boven) oostelijke (midden) en westelijke (onder) rijweg (bron: Bouwheer 2017)

3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

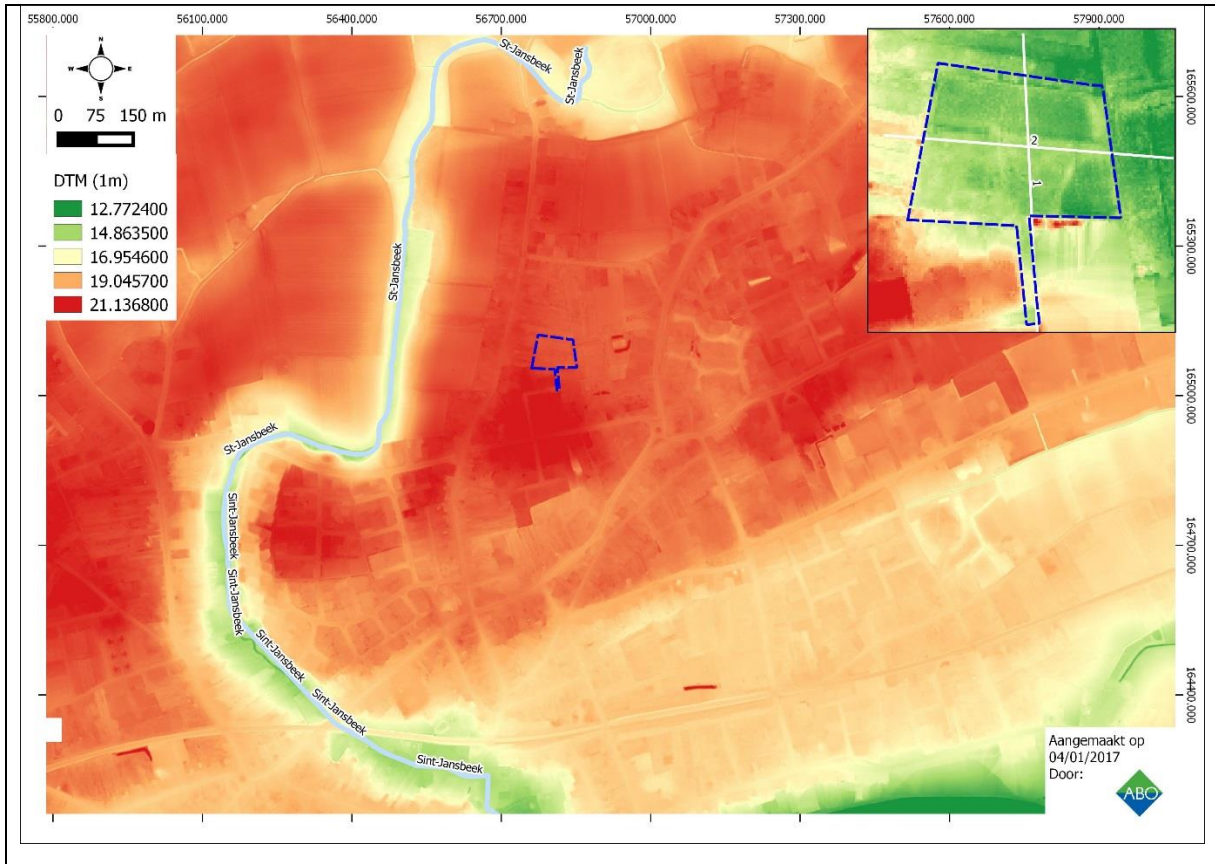
Het studiegebied bevindt zich op zo'n kilometer ten noorden van het centrum van Wervik langs een noordelijke aftakking van de Motestraat. Het grootste deel van het studiegebied bevindt zich op een stuk weiland achter de bestaande bebouwing langs de Motestraat en de Oude Beselarestraat (ten westen). De erven van deze bebouwing vormen respectievelijk de zuid- en westgrens van het studiegebied. In het oosten wordt het terrein begrensd door een bos. In het noorden bevindt zich akkerland.

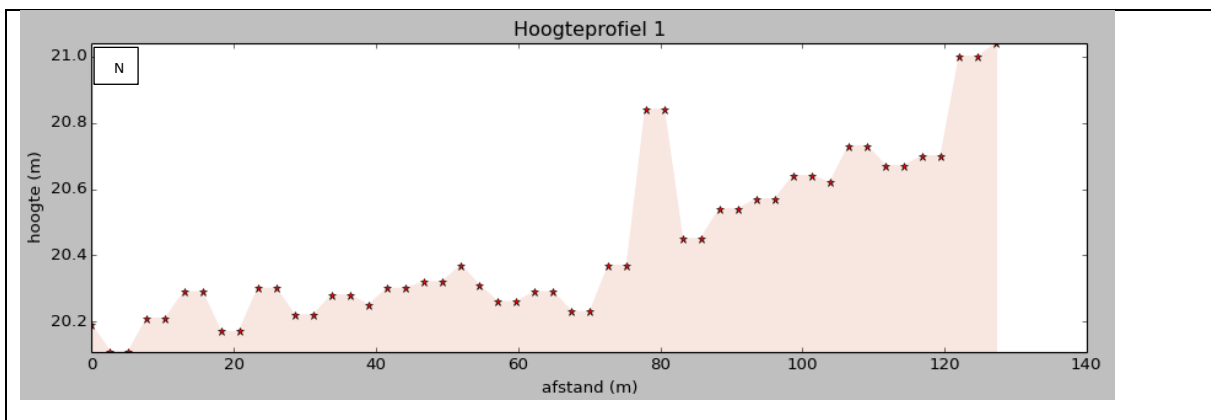
Figuur 8: Topografische kaart (1:10.000) met aanduiding van het studiegebied (Rood) (Bron: Geopunt 2016)

3.1.2 HOOGTEVERLOOP

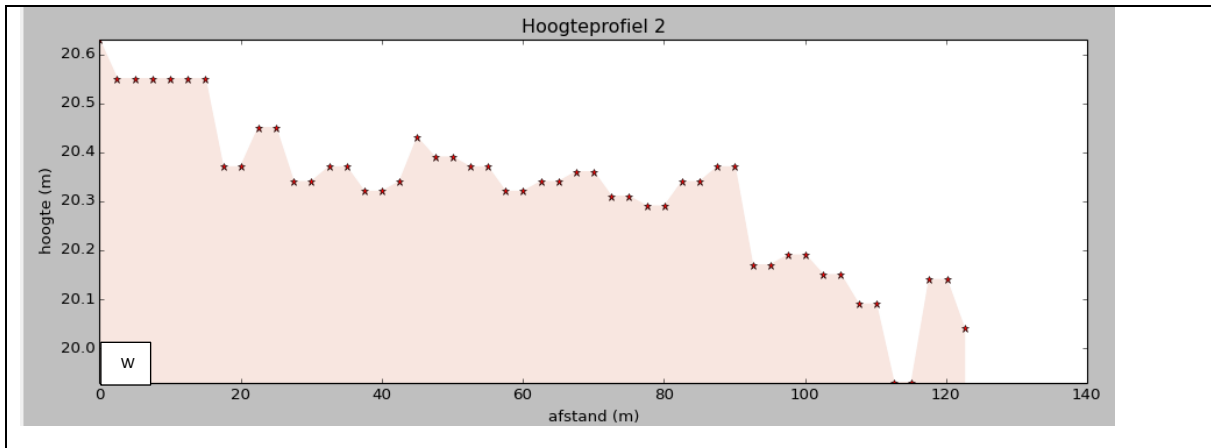
De regio rond het studiegebied is licht heuvelachtig en loopt op van de Leievallei in het zuiden richting het noorden. Deze noordelijke valleiflank wordt doorsneden door de Sint-Jansbeek. Het studiegebied ligt met zijn gemiddelde hoogte van 22.32mTAW een 5-tal meter hoger dan de valleibodem van deze Sint-Jansbeek. Het terrein zelf is vrij vlak met een verval van minder dan één meter in noordoostelijke richting.

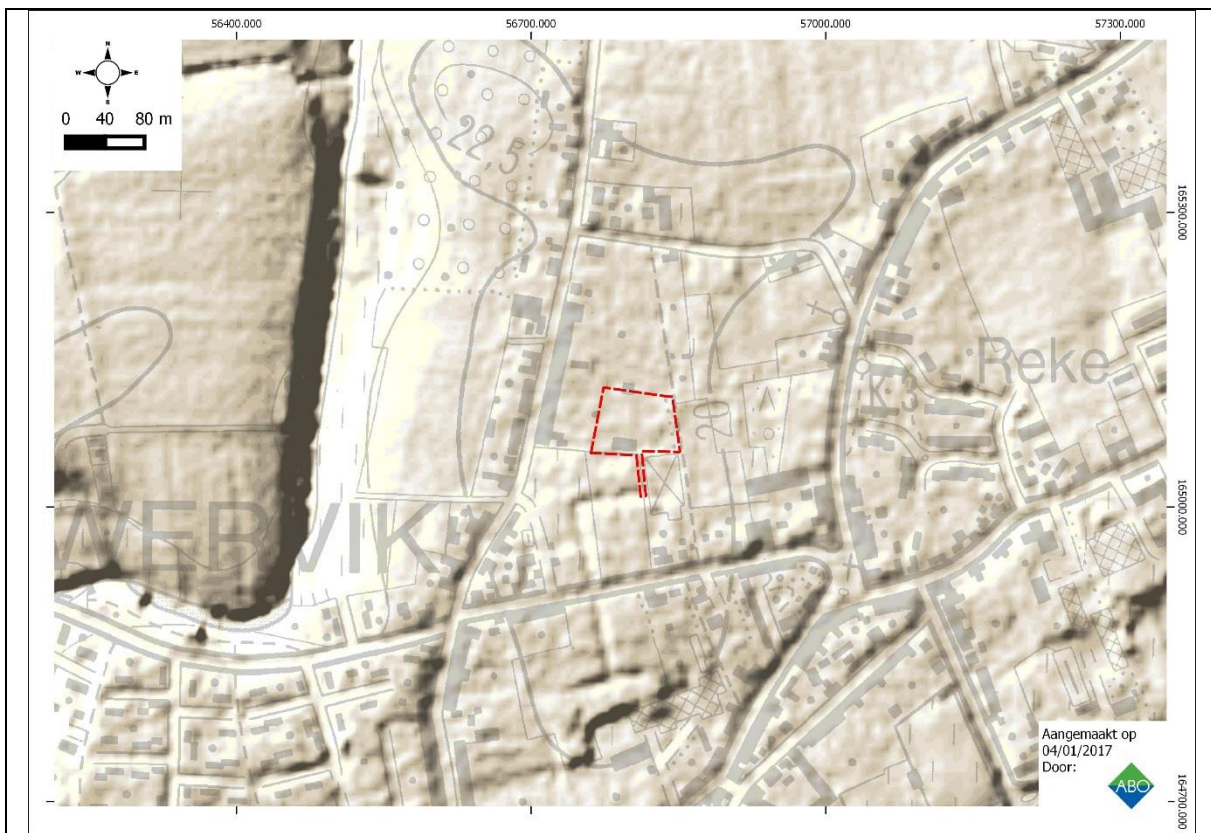
Figuur 9: DTM (1m) met aanduiding van het studiegebied (rood) en hoogteprofielen (Bron: Geopunt 2016).

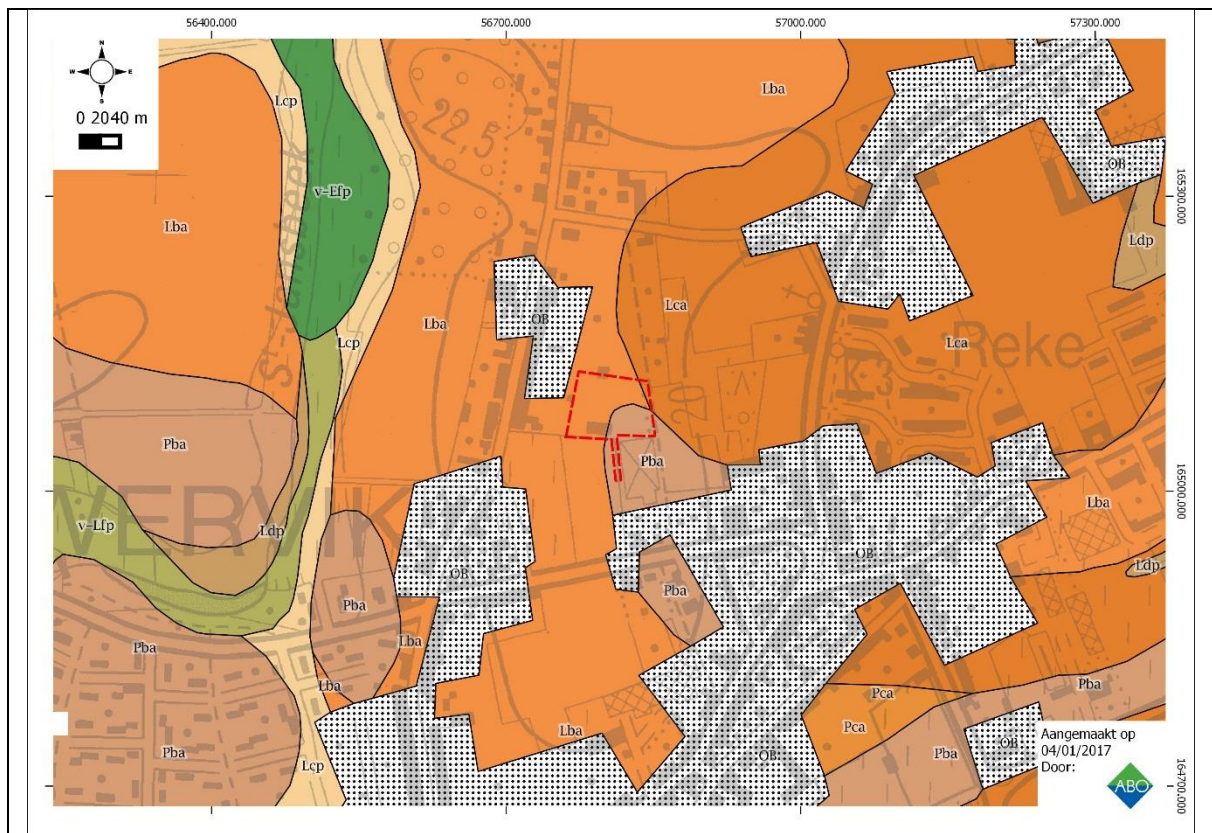
Figuur 10: Hoogteprofielen (bron: Geopunt 2016)

Figuur 11 Hillshade (afgeleid van DTM 5m) met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (bron: Geopunt 2016)

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMKAARTEN

Figuur 12: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2016)

Het studiegebied ligt in de West-Vlaamse zandleemstreek waar (lichte) zandleembodems domineren. De bodem ten zuiden van het studiegebied is deels geroerd (**OB**) door intensieve bewoning maar onder het studiegebied zelf is de bodem goed bewaard voor kartering.

Het grootste deel van het studiegebied wordt ingenomen door type **Lba**:

Type **Lba** bestaat uit droge zandleem met textuur B horizont. De Ap is ongeveer 25 cm dik, en donkerbruin en matig humeus. Onder deze Ap bevindt zich een zwak humeuze, bruinachtige overgangshorizont van 30 tot 40 cm dik waaronder op zijn beurt een meer kleiige textuur B horizont aanwezig is. Normaal is de aan klei uitgeloopte horizont meer dan 40 cm dik (**Abao**) in andere gevallen werd door erosie het profiel afgeknot en rust de Ap direct op de textuur B (**Lba1**). Roestverschijnselen liggen dieper dan 120 cm. Dankzij de gunstige waterhuishouding zijn de gronden geschikt voor veeleisende akkerteelten (tarwe, suikerbieten), zeer geschikt voor weinig eisende teelten (haver, rogge, aardappelen) en komen ze in aanmerking voor fruitboomgaarden.

In het zuidoost van het studiegebied komt ook een ander bodemtype voor:

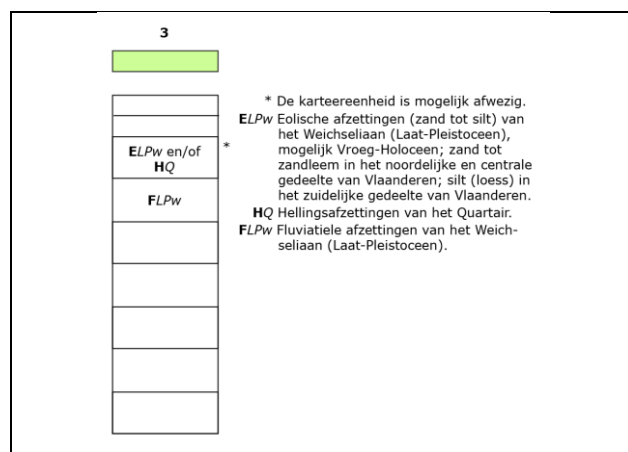
Pba-bodems zijn droge lichte zandleembodems met textuur B horizont. Deze gronden hebben doorgaans een bouwvoor die 20-30 cm dik is, (donker)grijsbruin, matig humeus en die rust op een bruinachtige zwak humeuze overgangshorizont van 20-30 cm dikte waaronder soms een enigszins uitgeloogde horizont voorkomt. De gave of verbrokkelde textuur B begint op 70-90 cm. Roestverschijnselen beginnen tussen 90 en 120 cm. Variërende substraten kunnen op wisselende diepte aanwezig zijn. De waterhuishouding is goed in de winter maar de gronden zijn iets te droog in de zomer. De bodems zijn geschikt voor de meeste akkerbouw; matig goed voor tarwe en bieten en geschikt voor extensieve tuinbouw vooral schorseneer en wortelen. De bodems kenmerken vooral Tardiglaciaire kouterruggen.

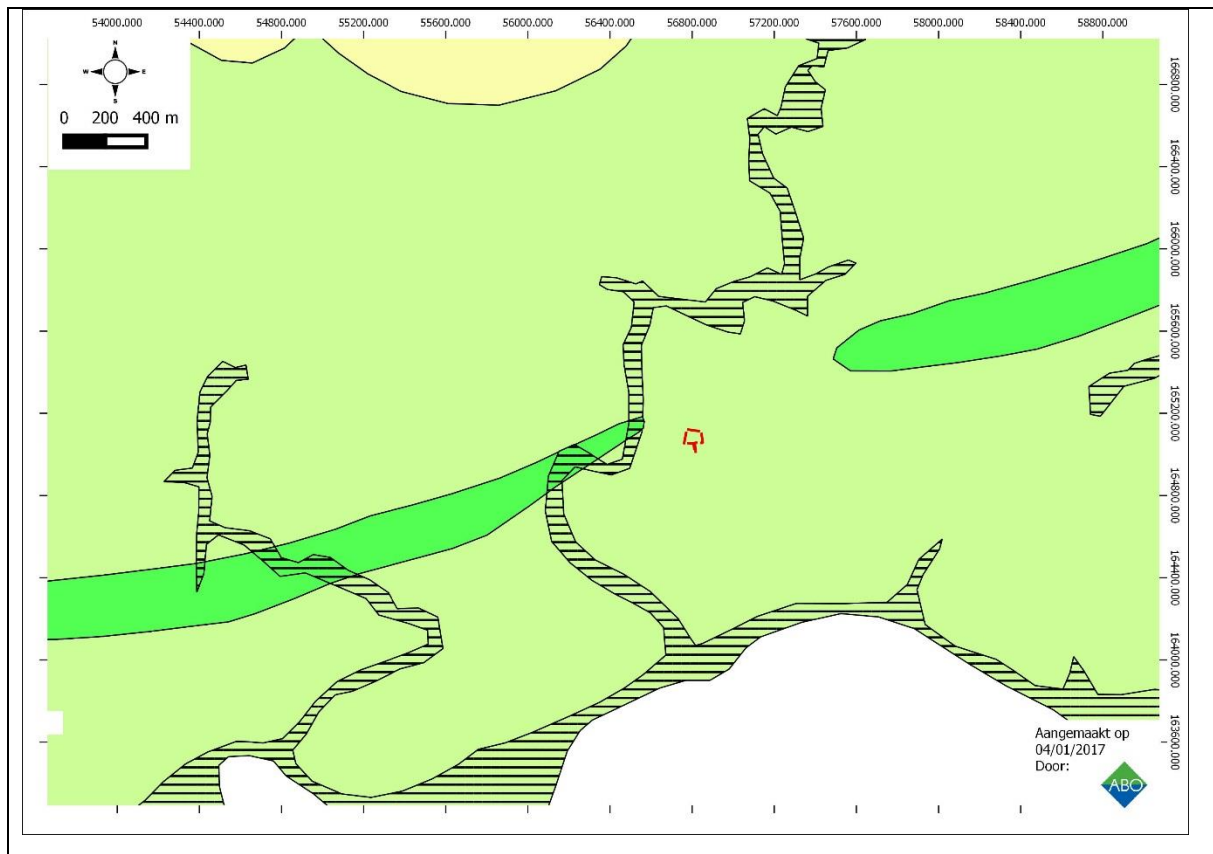
3.2.2 QUARTAIRGEOLOGISCHE KAART

De quartairgeologische sequentie en hoogte van het studiegebied bestaat enkel uit eolisch zand (**ELpw**) en leem uit het Weichseliaan, eventueel gecombineerd met latere hellingsafzettingen (**HQ**) die oudere fluviatiele afzettingen afdekken.

Een dergelijke sequentie heeft een relatief klein inherent archeologisch potentieel in vergelijking met complexere quartairgeologische sequenties. De zandiglemige opduikingen, die gevormd werden bij het deponeren van dekzanden en Loess waren weliswaar aantrekkingspolen voor paleolithische en mesolithische bewoning maar werden hier niet bedekt door latere sedimentatieprocessen, zoals bijvoorbeeld wel het geval in de Vlaamse Vallei (zie vb. Crombé 2006). Paleolithische en mesolithische sites bestaan voornamelijk uit verspreide stenen werktuigen en eventueel ondiepe kuilen. Indien deze niet worden bedekt door later sediment, zullen de sites snel worden vernietigd.

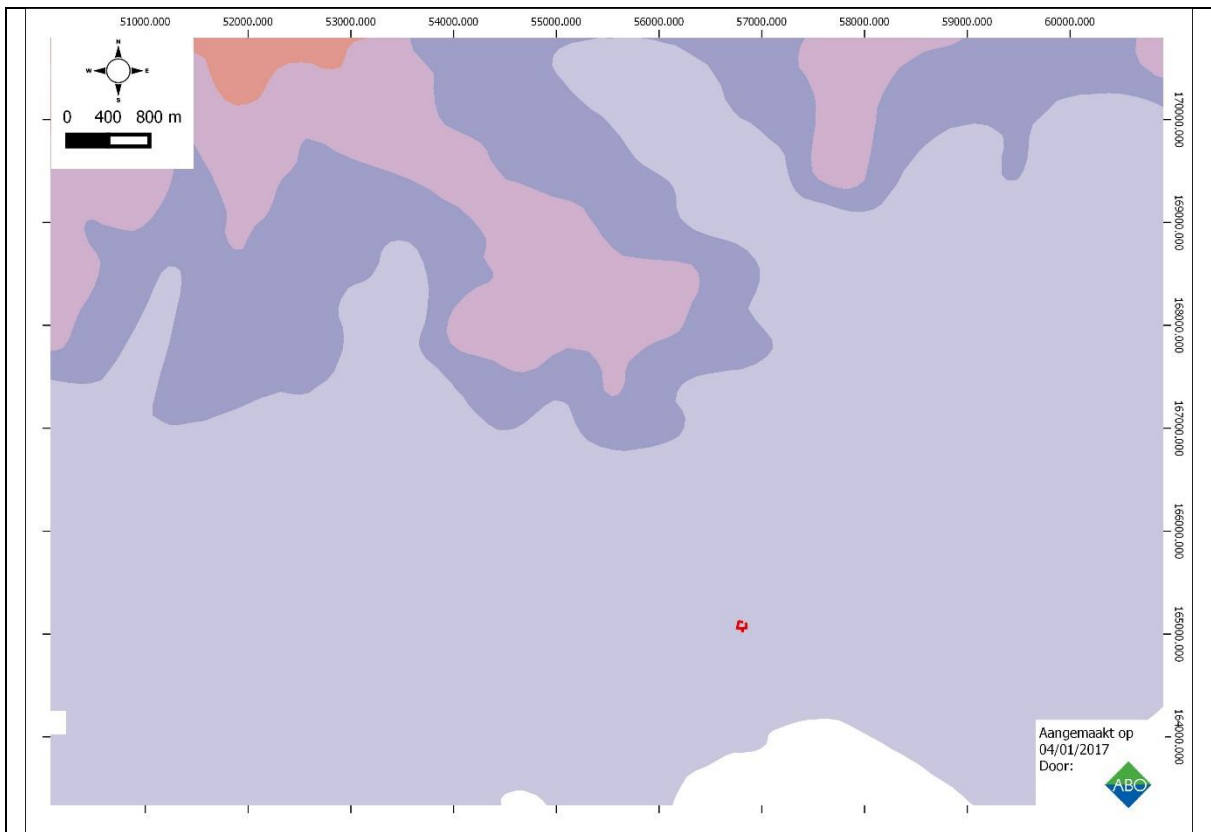
Figuur 13: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (type 3^e en type 3c) (bron: Geopunt 2016)

Figuur 14: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied (bron: Geopunt 2016)

3.2.3 TERTAIRGEOLOGISCHE KAART

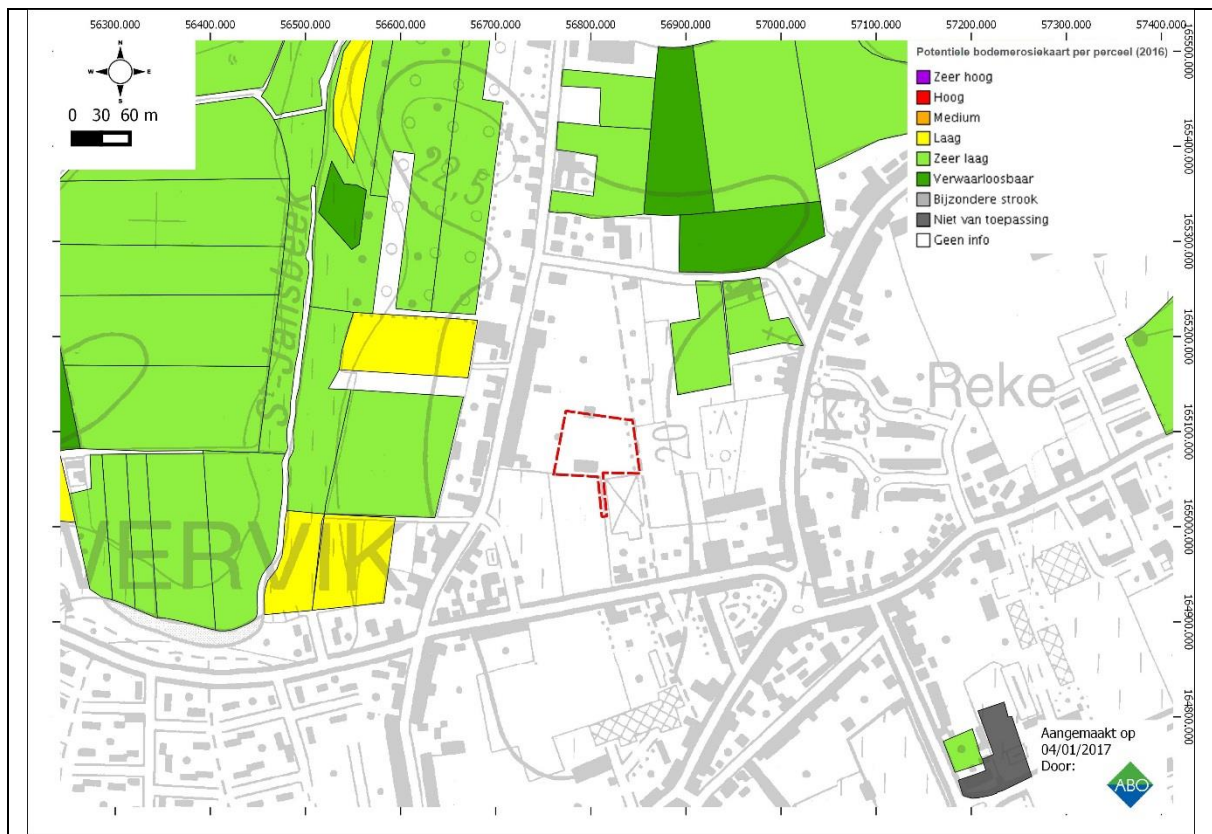

Figuur 15: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016).

Het dagzomend tertiaire substraat ter hoogte van het studiegebied is het Lid van Moen dat bestaat uit grijze klei tot silt met kleilagen en Nummulites planulatus.

Het lid is deel van de Formatie van Kortrijk die afgezet werd door een vroeg-Eocene zee (-52mj jaar). De top van het tertiair ligt dieper dan 10mTAW wat ruim onder het huidige loopvlak is. De tertiaire geologie is bijgevolg van weinig relevantie voor het verdere onderzoek.

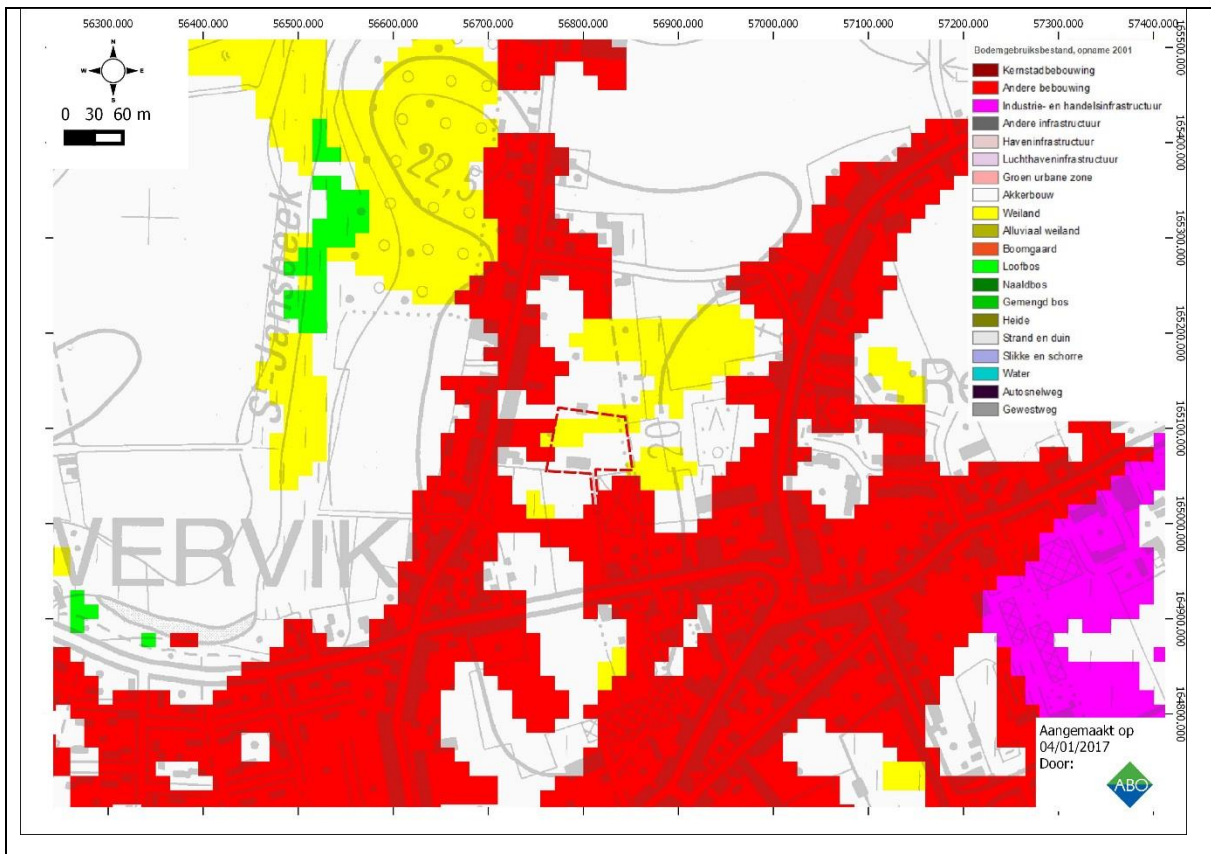
3.2.4 BODEMEROSIEKAART

Figuur 16: Bodemerosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2016)

De bodemerosie ter hoogte van het studiegebied werd slechts gekarteerd ter hoogte van het oostelijk en noordelijk gelegen akkerlanden. Hier werd een laag tot verwaarloosbaar erosiepotentieel vastgesteld. Dit is een zeer gunstige situatie voor de bewaring van eventueel aanwezige archeologische vondsten op het terrein.

3.2.5 BODEMGEBRUIKSKAART

Figuur 17: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2016)

Het studiegebied ligt nog net buiten de agglomeratie van Wervik. De bewoningsvorm bestaat hier naar aloude Vlaamse traditie dan ook uit lintbebouwing langs de Oude Beselarestraat (west) en de Geluwesesteenweg (oost). Verder van deze wegen af gaat de bodemgebruik over in akkerland en, in beperkte mate, in weiland.

4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 3 met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Inventaris Archeologische zone	Buiten archeologische zone
Landschapsatlas	Niet van toepassing
Inventaris Bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.1.1
Beschermde stads- en dorpsgezichten	Niet van toepassing
Bouwkundige gehelen	Niet van toepassing
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.1.2
Inventaris Historische stadskern	Niet van toepassing
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Niet van toepassing
Wereldoorlog relictten	Niet van toepassing
Cartografische bronnen	
Jacob van Deventer (1550-1565)	Relevant cf 4.2.1
Frickxkaart (ca. 1745)	Niet relevant, maar wel vermeld, cf. 4.2.2
Ferrariskaart (ca. 1771-1778)	Relevant, cf. 4.2.3
Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)	Relevant, cf. 4.2.4
Vandermaelen kaarten (1846- 1854)	Relevant, cf. 4.2.5
Popp kaarten (1842-1879)	Relevant, cf. 4.2.6

Figuur 18: Tabel met geraadpleegde bronnen

4.1 INVENTARISSEN ONROEREND ERFGOED

De overzichtskaart van het Geoportaal Onroerend Erfgoed geeft voor het gebied onmiddellijk aangrenzend aan het studiegebied geen enkele melding van:

- Beschermde stads- en dorpsgezichten,
- Vastgestelde landschapsrelicten
- Zones opgenomen in het archeologisch inventaris,
- Wereldoorlogrelicten/zones.
- Gebieden geen archeologie

4.1.1 INVENTARIS BOUWKUNDIG ERFGOED

Figuur 19: Weergave van de meldingen uit de Inventaris Onroerend Erfgoed binnen de 500m van het studiegebied (Inventaris Onroerend Erfgoed, 2016)

Onderstaande tabel geeft een beknopte inhoud en locatie van het bouwkundig erfgoed in de buurt van het studiegebied:

ID	Omschrijving	Datering
32823	Herenhuis	4 ^e kwart 19 ^e eeuw
32822	Wegkruis	4 ^e kwart 19 ^e eeuw

Figuur 20: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in de regio

Het bouwkundig erfgoed illustreert de positie van het studiegebied in de marge van de 19^e-eeuwse historische kern van Wervik. Hier is weinig bouwkundig erfgoed geïnventariseerd uitgenomen een 19^e-eeuws herenhuis en een wegkruis.

4.1.3 ARCHEOLOGISCHE ZONE

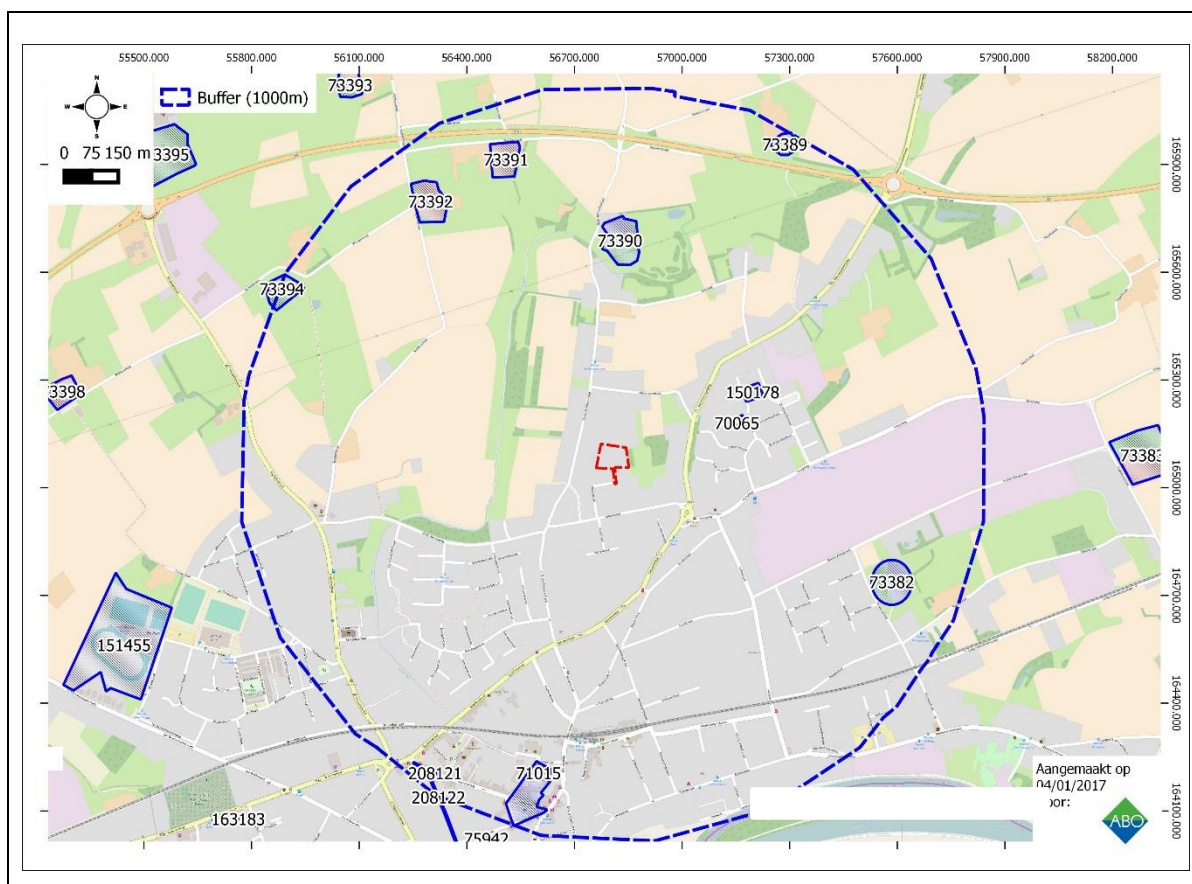
Het studiegebied ligt zo'n 600m ten noorden van de historische kern van Wervik die erkend is als archeologische zone. De stad Wervik ligt op de samenvloeiing van de Sint-Jansbeek en de Leie.

In de Romeinse periode liep de Romeinse Heirbaan tussen Boulogne en Keulen via het huidige Wervik. De nederzetting die hier toen ontstond, is aangeduid als *Virovino*, op de Peutinger kaart en *Viroviacum* op het *itinerarium Antonini*. Met een bloeiperiode tijdens de tweede helft van de eerste en eerste helft van de tweede eeuw was het één van de oudst gekende nederzettingen in België. Waarschijnlijk had het een functie als baanpost of *vicus* (Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed 2016). De vondst van Merovingische Scramasaxen en aardewerk uit de 6e-7e eeuw doen vermoeden dat de site continu bewoond blijft tot de middeleeuwen (Verbrugge 2004).

De vroegmiddeleeuwse kern zou rond de verdwenen Sint-Maartenskerk hebben gelegen. Het Sint-Maartenspatronaat wijst namelijk op een oorsprong in de 6^e-8^e eeuw. Archeologische opgravingen wijzen echter naar de 10^e eeuw (Inventaris Onroerend Erfgoed 2017).

Vanaf de volle middeleeuwen wordt de stad een centrum voor de lakennijverheid. Deze economische bloei, die zijn hoogtepunt kent tussen 1350 en 1430, zorgt voor aangroei van bevolking en het optrekken van een tweede kerk, de Sint-Medarduskerk. De bloeiperiode wordt gewelddadig beëindigd door de godsdienstoorlogen en beleg van Wervik in 1579 waarbij de Sint-Medarduskerk, het stadhuis en het kasteel Overleie worden vernield. In de 18^e eeuw krabbelt de stad enigszins recht dankzij de tabaksteelt.

4.1.4 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

In de buurt van het studiegebied werden geen sporen aangetroffen die dateren van voor de metaaltijden. Toch waren prehistorische gemeenschappen aanwezig in de bredere regio. Een belangrijke opgraving in die zin was deze ter hoogte van 'De Pionier', ten noordwesten van het stadscentrum. Hier werden verschillende artefacten aangetroffen uit finaal paleolithicum, mesolithicum en neolithicum (ID 151455). Ook in het stadcentrum en langs de Sint-Jansbeek werden losse vondsten gedaan (ID71013 en ID761812, ID156817, ID156119).

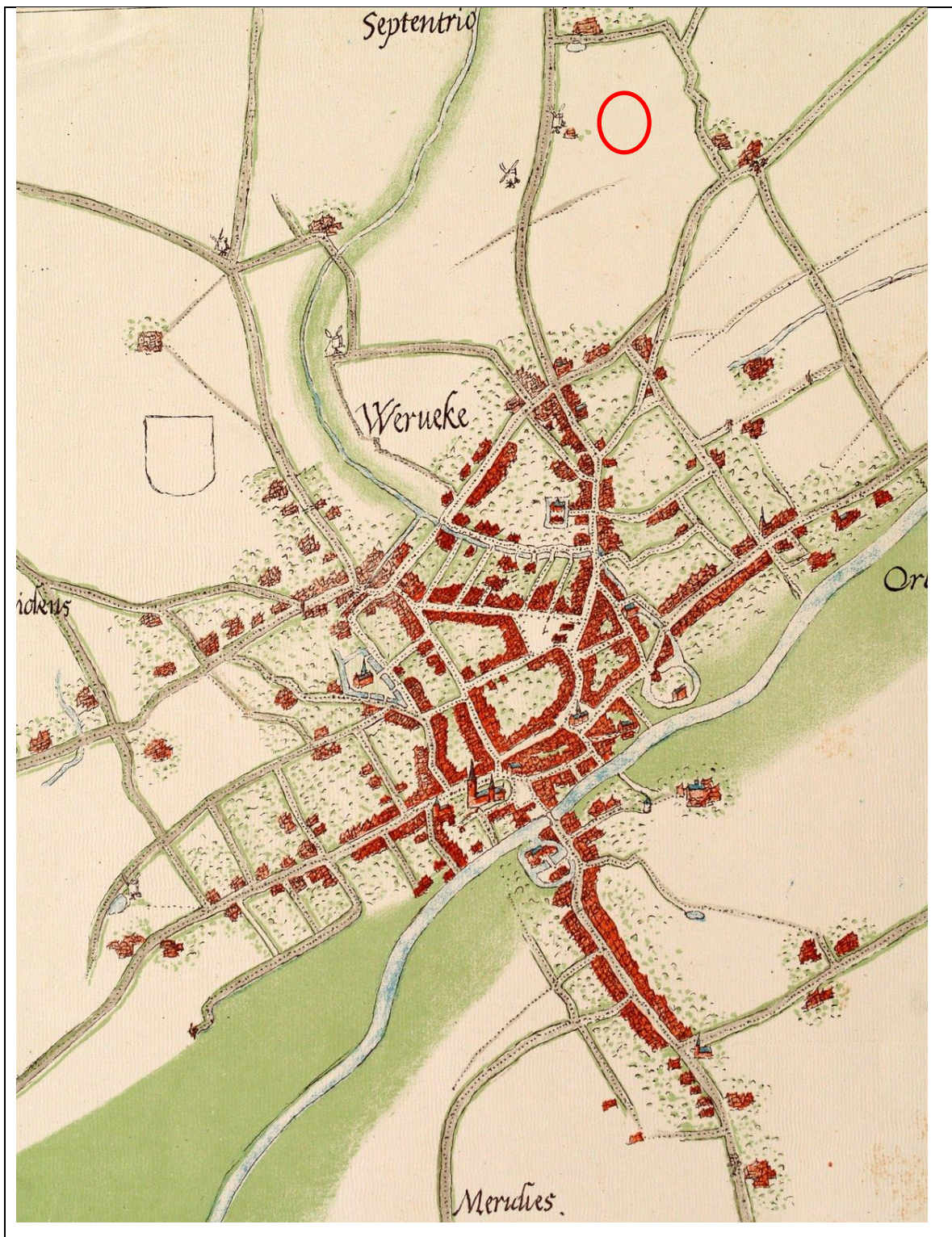
De oudste sporen in de buurt van het studiegebied dateren uit de ijzertijd (**ID71015**). Het gaat om enkele niet nader geïdentificeerde sporen en vondsten. Gezien hun locatie net ten noorden van de Romeinse kern van Wervik kunnen deze vondsten mogelijk in het licht gezien worden van de uit de ijzertijd daterende voorganger van Wervik.

Wervik is echter vooral bekend om zijn Romeinse verleden. Uit archeologisch en cartografisch onderzoek bleek dat het Romeinse Wervik of *Viroviacum* een ruraal centrum vormde binnen de *Civitas Menapiorum*. Verschillende opgraving in het stadscentrum vonden indicaties van een *insulae* indeling en artisanale en residentiële activiteiten (**ID71015**, ID71013, ID76173, ID208120, **ID208121**, **ID208122**). Het studiegebied ligt op een kleine kilometer ten noorden van het zwaartepunt van Romeinse bewoning. Desondanks werd kort bij het studiegebied een gracht aangetroffen uit deze periode een teken dat ook hier (rurale) activiteiten plaatsvonden (**ID150178**).

Ook na de Romeinse periode blijft het studiegebied verwijderd van het epicentrum van de ontwikkelingen. Naast enkele grachten en greppel blijven archeologische sporen beperkt tot verschillende walgrachtsites, vastgesteld aan de hand van cartografisch onderzoek. Deze wijzen op een bloeiend landbouwsysteem op de vruchtbare kouters rond de stad Wervik.

4.2 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.2.1 JACOB VAN DEVENTER (1550-1565)

Figuur 23: Stadsplan van Wervik door Jacob van Deventer (1550-1565) met de locatie van het studiegebied (bron: Koninklijke Bibliotheek van België)

Op de Jacob van Deventerkaart is Wervik aangegeven en het te onderzoeken studiegebied aangeduid (rode cirkel). Het studiegebied bevindt zich duidelijk buiten de post-middeleeuwse kern van Wervik.

4.2.2 FRICXKAART (CA. 1712)

Figuur 24: Fricxkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (bron: Geopunt 2016)

De Fricxkaart is door zijn schaal en projectieproblemen onbruikbaar voor een nauwkeurige landschappelijke analyse.

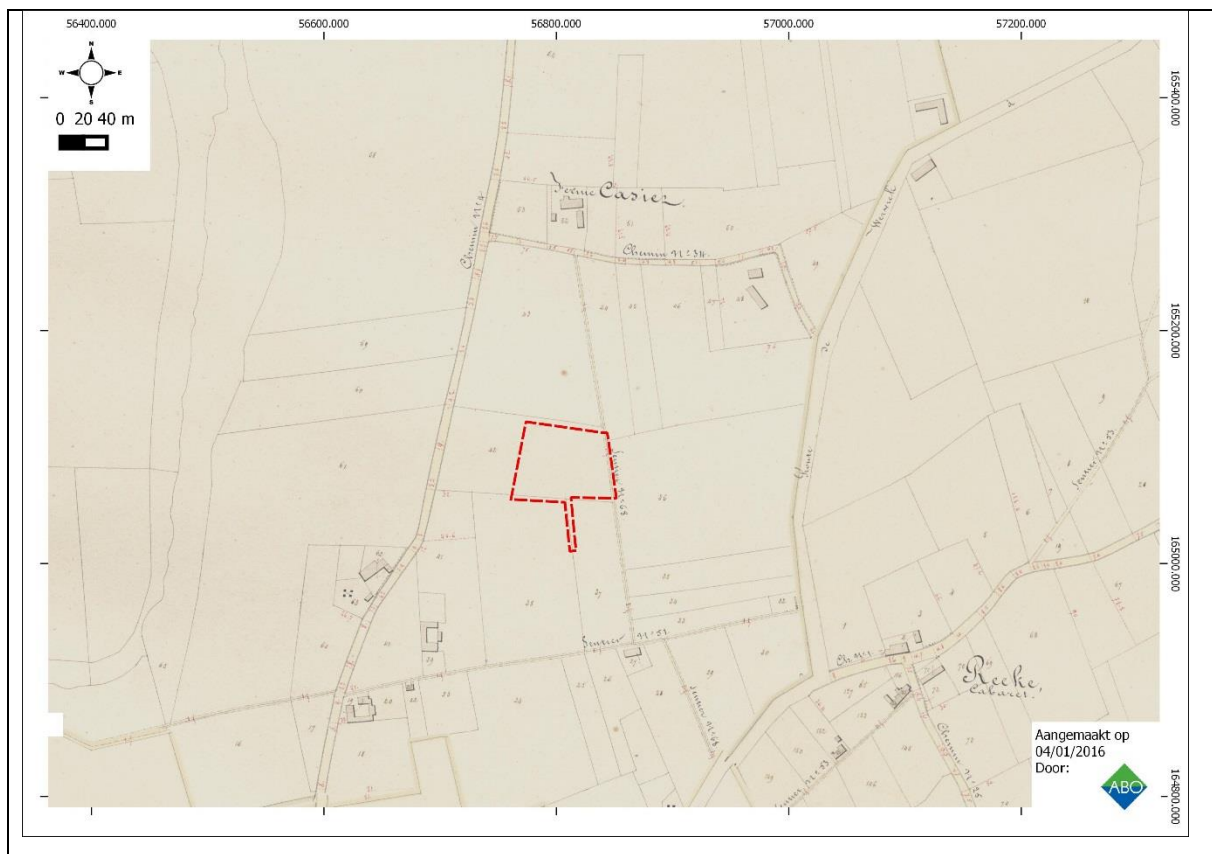
4.2.3 FERRARISKAART (CA. 1771- 1778)

Figuur 25: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (bron: Geopunt 2016)

De kaart van Ferraris geeft een gedetailleerde inblik in landindelingen, landgebruik en nederzettingspatronen aan het eind van het Ancien Régime (18e eeuw). De regio van het studiegebied wordt gedomineerd door (half)-open akkerlanden waarvan sommigen omhaagd zijn. Er is sprake van een vrij dense rurale bewoning met een dominantie van vierkantshoeves omringd door boomgaarden. Het studiegebied zelf ligt op een open kouter tussen de verschillende erven in.

4.2.4 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

Figuur 26: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (bron: Geopunt 2016)

De Atlas der buurtwegen geeft een gedetailleerde inblik in de perceelsindeling, wegeninfrastructuur en bebouwing in het midden van de 19^e eeuw. Het mag duidelijk zijn dat in de 100 jaar sinds de Ferrariskaart, weinig is veranderd. Het studiegebied ligt nog steeds op een stuk onbebouwd land.

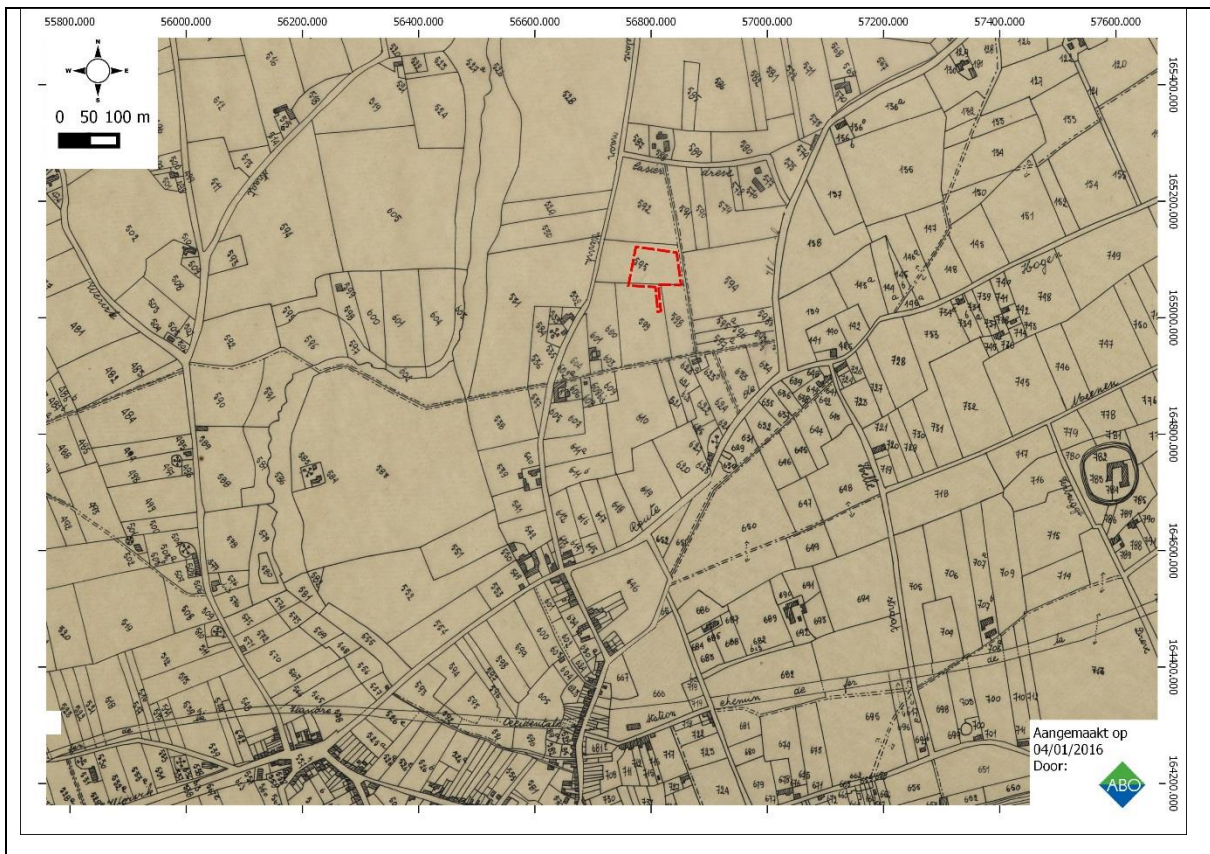
4.2.5 VANDERMAELENKAART (CA. 1846-1854)

Figuur 27: Vandermaelen kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (bron: Geopunt 2016)

De Vandermaelenkaart geeft een overzicht van het landgebruik en de nederzettingspatronen tijdens de 19^e eeuw. Het studiegebied wordt nog steeds gedomineerd door akkerland en het nabij liggende centrum van Wervik Een belangrijke verandering is de aanleg van een spoorlijn met station ten noorden van het stadscentrum.

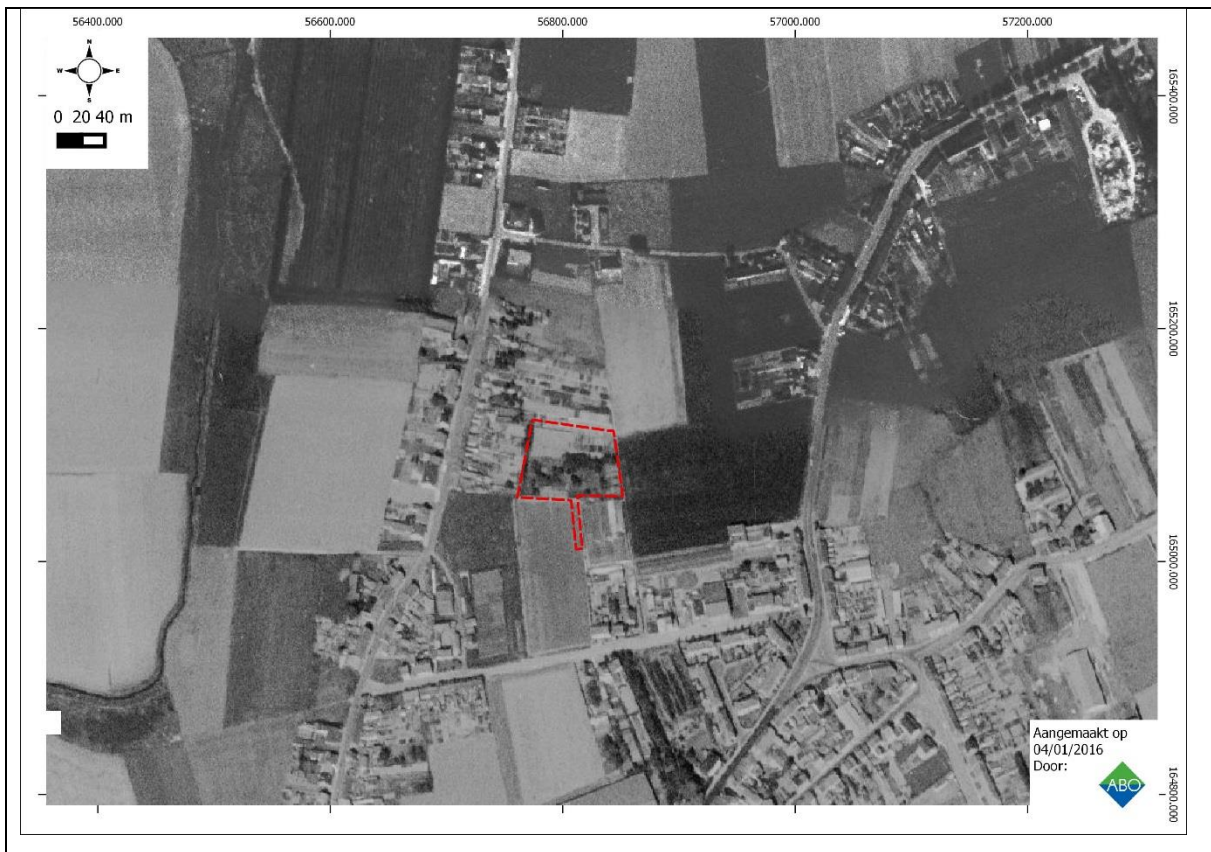
4.2.6 POPPKAART (CA. 1842-1879)

Figuur 28: Poppkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) en de huidige situatie (bron: Geopunt 2016)

De Poppkaart geeft, net als de Atlas der buurtwegen informatie over 19^e-eeuwse perceelindelingen. De informatie verkregen uit de Vandermaelenkaart kan vergeleken worden met de informatie die reeds uit de Poppkaart geëxtraheerd werd.

4.3 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

Figuur 29: Orthofoto (kleinschalige zomeropnames, panchromatisch 1971) met aanduiding van het studiegebied (bron: geopunt 2016)

De bovenstaande orthofoto geeft de landschapsveranderingen weer die zich in geheel Vlaanderen inzetten na de Tweede Wereldoorlog. Het stadscentrum van Wervik dijt uit langs de invalswegen, in casu de oude Beselarestreet en geeft het landschap op die manier een meer geurbaniseerd uitzicht. Desondanks blijft het studiegebied gespaard van intensieve bebouwing tot op de dag van vandaag.

5 BESLUIT

5.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van landschappelijke en archeologisch/historische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied. Hierbij wordt er van uitgegaan dat het spreidingspatroon van archeologische vindplaatsen sterk afhankelijk is van de fysieke eisen die werden gesteld aan het landschap.

Voor pre-agrarische gemeenschappen (paleolithicum t/m mesolithicum) was een ecologisch divers landschap belangrijk. De mens trok zijn tijdelijke kampementen meestal op langs overgangszones van nat naar droog, zoals bijvoorbeeld op droge zandruggen in beekvalleien. In dergelijke gradiëntzones zijn namelijk de rijkste en meest diverse voedingsbronnen aanwezig en was drinkwater binnen handbereik. Een dergelijke gradiëntzone was mogelijk aanwezig in de vallei van de Sint-Jansbeek ten westen van het studiegebied. De kans op *in situ* bewaring van dergelijke sites is echter gering. Ze bestaan namelijk enkel uit distributie van werktuigen en verbrande organische resten over het toenmalige loopvlak gecombineerd met ondiepte (hard)kuilen. De sites en sporen blijven enkel *in situ* bewaard indien ze relatief snel na hun vorming worden afgedekt door sediment. De quartairgeologische sequentie verraadt echter dat er geen (relevante) bedekte loopvlakken kunnen worden verwacht ter hoogte van het studiegebied wat een *in situ* bewaring van paleolithische en mesolithische sites *in situ* nagenoeg uitsluit.

Bij de introductie van de landbouw werd de geschiktheid van de bodem voor het plegen van akkerbouw een cruciaal criterium. De eerste akkers werden op de vruchtbaarste en eenvoudig te bewerken gronden aangelegd. De natuurlijke bodems ter hoogte van het studiegebied bestonden uit droge (lichte) zandleembodems met gunstig waterregime die zeer geschikt waren voor akkerbouw en veeteelt. Toch is in de buurt van het studiegebied (nog) geen indicatie opgedoken van neolithische bewoning. Wel zijn verschillende neolithische vondsten gekend uit het centrum van Wervik.

De vroegste sporen van bewoning in de buurt van het studiegebied komen pas voor vanaf de ijzertijd en Romeinse tijd. Tijdens deze periode ligt het studiegebied een kleine kilometer ten noorden van de pre-stedelijke kern van Wervik. In deze context kunnen dus voornamelijk sporen van rurale activiteiten verwacht worden zoals grachten, greppels, afvalkuilen, huisplattegronden en bijgebouwen.

De archeologisch meest dominante perioden in de onmiddellijk omgeving van het studiegebied waren echter de volle en late middeleeuwen, niet toevallig de grote bloeiperiode van de lakenhandel in Wervik. Archeologische en cartografische bronnen wijzen op een zeer intensieve en rijke rurale bewoning ten noorden van het stadcentrum. Zo werden op verschillende plaatsten middeleeuwse tot recente grachten en greppelsystemen blootgelegd die waarschijnlijk gelinkt kunnen worden aan een denses netwerk van walgrachtsites. De vondst van grachten, middeleeuwse hout- en steenbouw en afvalkuilen is bijgevolg te verwachten.

Alle eerder genoemde sporen, met uitzondering van paleolithische en mesolithische sporen, worden verwacht net onder de teelaarde of net onder de E-horizont. Gezien de geplande werkzaamheden dieptes zullen bereiken waarop deze B-horizont wordt verstoord, zijn de archeologische sporen die potentieel op het terrein aanwezig zijn, in gevaar. Het is daarom aangewezen om een prospectie met ingreep in de bodem uit te voeren in de vorm van proefsleuven. Op deze manier kan een representatief kijkvenster in de bodem worden aangelegd om na te gaan of de hoge archeologische verwachting op terrein wordt ingelost.

5.2 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Het potentieel tot kennisvermeerdering bestaat hier voornamelijk uit het aantreffen van sporen van rurale bewoning of agrarische activiteiten uit het neolithicum tot Middeleeuwen. Vondsten uit het Paleo –en Mesolithicum worden niet verwacht, maar hun aanwezigheid kan niet worden uitgesloten bv onder de vorm van losse vondsten.

Een groot deel van het studiegebied ligt bovendien minstens sinds het eind van de 18^e eeuw (zie Ferrariskaart) onder akkerland. Er is dus een grote kans op het aantreffen van ongeroerde archeologische lagen. Het kennispotentieel van het studiegebied is bijgevolg dermate groot dat een verder onderzoek noodzakelijk is.

Een groot kennispotentieel wil echter nog niet zeggen dat er ook daadwerkelijk relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Een volledige opgraving in deze fase van het onderzoek zou bijgevolg niet opportuun zijn. We adviseren daarom, om eerst een deel van het terrein te prospecteren door middel van proefsleuven ten einde het archeologisch potentieel van het studiegebied verder te onderzoeken. Een vervolgonderzoek met uitgesteld traject wordt hier dan ook voorgesteld aangezien er nog geen eigenaar is toegekend aan het perceel en bijgevolg een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem juridisch en economisch onwenselijk is.

5.3 SAMENVATTING VOOR EEN NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK

Naar aanleiding van een verkaveling van een braakliggend terrein ter hoogte van de Motestraat in Wervik, werd door ABO NV in opdracht van de bouwheer een archeologienota opgemaakt. Deze nota moest vaststellen in hoeverre het onderzoeksgebied een archeologisch potentieel in zich draagt en in hoeverre deze potentieel aanwezige archeologische sporen in gevaar zijn door de geplande werken.

Landschappelijk gezien ligt het studiegebied op een zeer gunstige locatie en zijn de matig droge zandleembodems zeer geschikt voor bewoning, akkerbouw en veeteelt. Hoewel de bredere regio zeker vanaf het neolithicum wordt bewoond zijn er voor de onmiddellijke omgeving van het studiegebied enkel vanaf de ijzertijd aanwijzingen voor rurale bewoning. Dit kan afgeleid worden uit de verschillende archeologische vondsten die in de omgeving van het studiegebied werden aangetroffen. De bloeiperiode van bewoning in de buurt van het studiegebied, voor zover kon worden vastgesteld, lag echter in de late middeleeuwen. In deze periode is een grote toename vast te stellen in het aantal boerderijen.

Het studiegebied ligt er minstens sinds de 18^e eeuw onbebouwd bij. Indien er archeologische resten aanwezig zouden zijn, zijn deze vermoedelijk in een goede staat van bewaring. Vandaar dat de geplande werken een grote potentiële impact zullen hebben op de archeologische sporen.

Het archeologisch potentieel van het terrein en het gebrek aan verstoring in acht genomen adviseren wij hierbij een verder onderzoek om vast te stellen in hoeverre er daadwerkelijk archeologische sporen aanwezig zijn op het terrein.

5.4 SAMENVATTING

Uit bureauonderzoek kwam naar voor dat het studiegebied een archeologisch potentieel heeft voor sporen uit het neolithicum tot en met de Nieuwe Tijd met sterkte indicaties voor ijzertijd, -Romeinse en laatmiddeleeuwse bewoning.

De natuurlijke bodems ter hoogte van het studiegebied bestonden uit matig droge (lichte) zandleembodems met gunstig waterregime die zeer geschikt waren voor bewoning, akkerbouw en veeteelt. Deze gronden trokken ongetwijfeld reeds vroeg de eerste landbouwers aan. Getuige daarvan verschillende vondsten van lithisch materiaal in de brede omgeving uit deze periode.

Minstens vanaf de ijzertijd komt intensieve bewoning voor in de bredere regio, meer bepaald ter hoogte van het centrum van Wervik. De stad zou terug gaan op een ijzertijd nederzetting die vervolgens geromaniseerd werd en mogelijk continu in gebruik bleef doorheen de vroege middeleeuwen tot op heden. Het studiegebied bevindt zich in de marge van deze ontwikkelingen maar werd er ongetwijfeld door beïnvloed.

Het gebied in de directe nabijheid van het studiegebied kent zijn bloeiperiode vermoedelijk tijdens de late Middeleeuwen. Aan de hand van verschillende archeologische sporen en vondsten binnen een straal van 1km, kan er gesteld worden dat er een zeer intensieve rurale bewoning plaatsvond onder de vorm van vierkantshoeven en walgrachtsites.

Vanaf de jaren 70 kenmerkt de regio ten noorden van Wervik zich door een snelle rurbanisatie dankzij het ontstaan van lintbebouwing langs de invalswegen. Hoewel open -als gesloten bebouwingen in de omgeving van het onderzoeksgebied domineren, is het studiegebied zelf min of meer van bodem verstorende handelingen gevrijwaard gebleven. Er kan bijgevolg een goede bewaring van de potentieel archeologische sporen worden verwacht.

De combinatie van het grote archeologisch potentieel en gunstige bewaringsomstandigheden van het terrein noopt ons een verder onderzoek te adviseren onder de vorm van een proefsleuvenonderzoek.

6 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Didier Reyns	Director		06 januari 2016
Patrick Hambach	Director		06 januari 2016
Tim Moerenhout	Business Unit Manager		06 januari 2016
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		06 januari 2016

7 BIBLIOGRAFIE

7.1 LITERAIRE BRONNEN

CadGIS 2016: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 26 september 2016).

Cartesius 2016: Topografische kaart 1933/1883 [online], <http://cartesius.be/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7BBDE85A1A-9065-4DD4-94DB-6B7E8ECCCE9D%7D> (geraadpleegd op 26 september 2016)

Crombé Ph. 2006: Van Toendrajager tot jager-visser-boer. *Belgische tijdschrift voor geografie*, 2006, 3, p. 295-306.

Geoportaal onroerend Erfgoed: Centraal Archeologische Inventaris [online], geo.onroenderfgoed.be (geraadpleegd 13/10/2016)

Geopunt Vlaanderen 2016: Basiskaarten (orthofoto's 1971/2015; GRB, topografische kaart (klassieke reeks)) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 26 september 2016).

Geopunt Vlaanderen 2016: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 26 september 2016).

Geopunt Vlaanderen 2016: Bodemkaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 26 september 2016).

Inventaris Onroerend Erfgoed: Inventaris bouwkundig erfgoed [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120649> (geraadpleegd 13/10/2016).

Nationaal Geografisch Instituut (NGI): Topografische kaart (1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd op 26 september 2016).

Van Ranst E & Sys C., 2000, Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000), Gent: Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent.

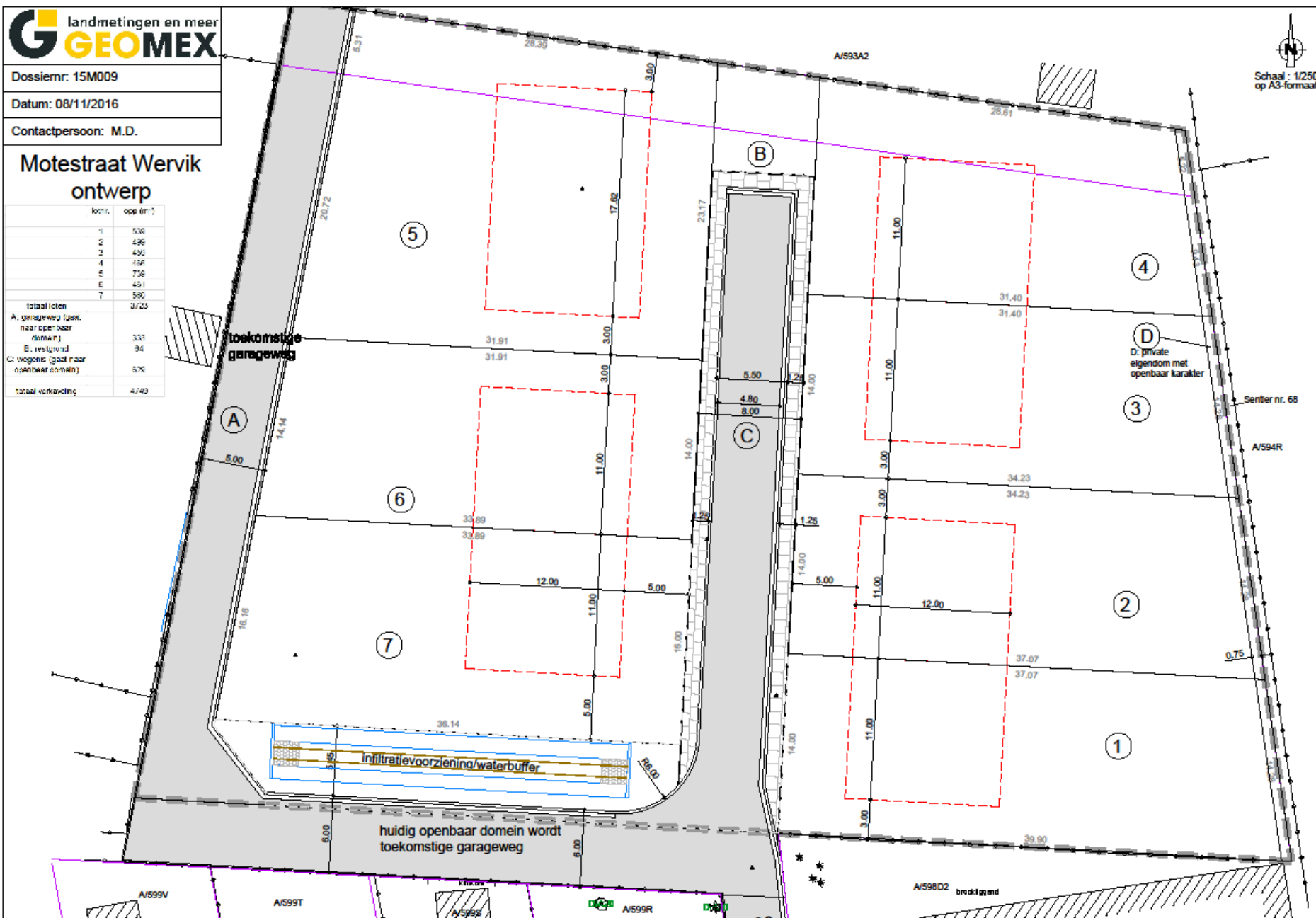
Verbrugge A. 2003-2004: Viroviacum Verwerking, studie, en interpretatie van het materiaal uit een aantal Romeinse kelderkuilen uit de opgravingen op het St.-Maartensplein in Wervik (1989-1991) (West-Vlaanderen), onuitgegeven licentiaatsverhandeling Universiteit Gent.

8 BIJLAGE PLANNEN EN KAARTEN

Motestraat Wervik ontwerp

	opp. (m ²)
1	1536
2	496
3	496
4	156
5	758
6	451
7	586
Totaal loten	3703
A. garagegeb. (geen naar openbaar domein)	333
B. weggebied	84
C. weggeb. (gaat naar openbaar domein)	676
Totaal verharding	1093

23-12-2016

A360 Viewer | Free Online File Viewer | Autodesk

15M0090A_2016-10-13_all in-15M0090A_best.toest._acad.dwg

15M0090A_2016-10-13_all in-D_weg en riol._acad.dwg

